

Geleneksel Motiflerin Türk Resim Sanatında Kültürel Bir Unsur Olarak Kullanılması

Use of Traditional Motifs as a Cultural Element in Turkish Painting

Pınar Alkaç^{1*}, Yeşim Aydoğan²

¹Sanatta Yeterlilik Öğrencisi, İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Resim Anasanat Dalı, Malatya, Türkiye, pinaralkac1@gmail.com, [id 0000-0001-7344-7442](https://orcid.org/0000-0001-7344-7442)

²Doç. Dr., İnönü Üniversitesi Güzel Sanatlar Ve Tasarım Fakültesi, Resim Bölümü, Malatya, Türkiye yesim.aydogan@inonu.edu.tr, [id 0000-0001-5952-9396](https://orcid.org/0000-0001-5952-9396)

Makale Türü/Article Type

Derleme

Review

Article History

Received: 13.10.2024

Revised: 11.12.2024

Accepted: 16.12.2024

Makale Geçmişi

Geliş: 13.10.2024

Revize: 11.12.2024

Kabul: 16.12.2024

Anahtar Kelimeler

Geleneksel, Kültürel Unsur, Motif, Türk Resim Sanatı, Türk Sanatı

Keywords

Traditional, Cultural Element, Motif, Turkish Painting Art, Turkish Art

[10.16950/iujad.1565760](https://doi.org/10.16950/iujad.1565760)

Özet: Her toplum var olduğu coğrafyanın; dini, sosyal yaşamı ve düşünce yapısının bir yansıması olarak kültürel kimliğini oluşturmaktadır. Toplamların bu kültürel yapısı kendi içinde birçok unsuru barındırmaktadır. Tarihi binlerce yıllık bir geçmişe dayanan Türk toplulukları da, kültürel olarak büyük bir zenginliğe sahiptir. Bu zenginlikler, somut olan ya da olmayan birçok kültürel mirası içinde barındırmaktadır. Türk topluluklarında yer edinmiş el sanatları, işlemler, nakışlar, mimari vs. gibi unsurlar bu kültürel mirasın önemli parçalarını oluşturmaktadır. Bu gibi unsurlarda kültürü yansıtan en önemli öğelerden biri de süslemelerdir. Bu süslemeler, tarihi süreç içerisinde varlığını korumuş, toplumun kültürünü yansıtan bir yapıya bürünmüş ve kendi içinde çeşitli motifleri barındırarak zengin bir motif birikimini meydana getirmiştir. Toplumun birçok üretimine yansıyan motifler, Türk resim sanatına da yansımış ve sanatçılar tarafından kültürel bir unsur olarak ele alınarak özgün yorumlar oluşturulmuştur.

Bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmış ve bu doğrultuda geleneksel Türk motifleri ve bu motiflerin Türk resim sanatına yansımasıyla ilgili literatür taraması yapılarak, ele alınan eser örnekleri üzerinde incelemeler yapılmıştır. Eser incelemeleri sırasında betimsel analiz yöntemine başvurulmuştur. Yapılan araştırma ve incelemeler neticesinde Türk resminde birçok sanatçının motifleri kültürü yansıtan bir unsur olarak ele aldığı ve özgün yorumlar oluşturduğu sonucuna varılmıştır.

Abstract: Every society creates its cultural identity as a reflection of the geography in which it exists, its religion, social life and mentality. This cultural structure of societies contains many elements within itself. Turkish communities, whose history dates back thousands of years, also have a great cultural richness. These riches contain many tangible and intangible cultural heritage. Handicrafts, embroidery, architecture, etc., which have gained a place in Turkish communities, constitute important parts of this cultural heritage. One of the most important elements that reflect the culture in such elements is the decorations. These decorations have preserved their existence throughout the historical process, have taken on a structure that reflects the culture of the society, and have created a rich motif accumulation by containing various motifs within themselves. The motifs, which are reflected in many productions of the society, have also been reflected in Turkish painting art and original interpretations have been created by the artists by considering them as a cultural element.

In this article, qualitative research method was used and in this direction, a literature review was conducted on traditional Turkish motifs and the reflection of these motifs on Turkish painting art, and examinations were made on the samples of works discussed. Descriptive analysis method was used during the work analysis. As a result of the research and examinations, it was concluded that many artists in Turkish painting considered motifs as an element reflecting the culture and created original interpretations.

* Sorumlu Yazar/Corresponding Author

ISSN: 1309-9876 / e-ISSN: 1309-9884-7456 /© IUJAD 2024

1. GİRİŞ

Bir bireyin var olduğu toplum içine entegre olması, ancak o toplumun yaşayış biçimine ve düşünce yapısına uyum sağlamasıyla mümkündür. Aksi halde bulunduğu topluma aidiyet hissedemez. Bu hissiyatı oluşturan en önemli unsur, bir toplum içerisinde herkesçe benimsenen ortak değerlerdir. Bir toplumu var eden ve birbirine bağlayan, farklı toplumları ise birbirinden ayıran bu değerlerin bütününe “kültür” denir. Kültür, bireylerin etkileşimi sonucu oluşan ve öğrenilen maddi ve manevi değerlerin bütünüdür. Bir toplumun kimliğini belirleyen bu tür değerlerde, toplumun eğitim ve inanç sistemlerinden, sosyal ilişkilerinden, düşünce yapılarından izler görülmektedir. Tarih boyunca toplum tarafından üretilen bütün sanat eserlerinin yanı sıra, kullanılan eşyalar, yiyecekler, içecekler, giyim-kuşamlar, gelenekler, örf ve adetler vs. bu kültürel yapıyı yansıtır (Kaplan, 2006:11; Ozankaya, 1983, 6; Soysaldı, 2018: 306).

Bir toplum içinde değer görerek geçmişten gelen ve süreklilik içinde devam ettirilerek varlığını koruyan maddi ve manevi zenginliklerin tümü, kültürel mirası oluşturmaktadır. Kültürel miras, toplum tarafından süreç içerisinde yaratılan, yerel ve evrensel niteliğe sahip olan, maddi ve manevi değerleri kapsamaktadır. Bu değere sahip olan kültürel öğeler, somut ve somut olmayan unsurlardan oluşur. Önceleri kültürel miras, somut değerlere odaklı olan sınırlı kültürel unsurları içine alan bir kavramken, zamanla çağın gereklerine göre somut olmayan kültürel değerleri de içine alan bir kavram haline gelmiştir. Bu doğrultuda tarihi yapılar, sanat eserleri, sit alanları gibi taşınır ve taşınmaz kültür varlıklarını kapsayan bu kavram, toplumun gelenek, görenek, örf, adet ve ritüellerinin de dâhil edildiği somut olmayan her türlü kültürel unsuru da içine alan geniş bir kavram olmuştur (İstanbul Valiliği, 2014: 11-12). Bu doğrultuda, kültürü oluşturan her unsur bu mirasın içinde yer edinmiştir. Kültürümüzde var olan halı ve kilim sanatı, dokuma sanatları, kumaş boyama, oyaçılık, nakışçılık, çini sanatı, tezhip sanatı, hat sanatı, ahşap oymacılığı, künde kari gibi estetik yapının ön plana çıktığı geleneksel sanatlar, yüz yılların birikimi ile somut olmayan kültürel mirasımız içinde yer almaktadır. Aynı doğrultuda, bu sanatların estetik görünümünü etkileyen motifler de kültürümüzün önemli bir parçasını oluşturmaktadır. Bu motifler işlenen yüzeye estetik değer katmasının yanı sıra, o toplumu var eden ortak değerlerin tümünü içinde barındırmasıyla toplumun karakterini yansıtan bir yapıyı oluşturmaktadır. Bu gibi kültürel yapı yansıtan unsurlar, kendi yerel değerlerini yansıtmak isteyen sanatçılar için zengin plastik değerlere sahiptir.

Bu araştırma, geleneksel sanatlarda yer etmiş motifleri kültürel açıdan araştırmayı ve bu motiflerin Türk resim sanatına yansıyan örneklerini incelemeyi amaçlamaktadır. Bu yazı, makale ve kitap gibi kaynaklardan yapılan literatür taramaları doğrultusunda nitel araştırma yöntemi kullanılarak hazırlanmıştır. Geleneksel sanatlarda süsleme unsuru olarak kullanılan motiflerin kültürel yapının önemli bir unsuru olduğu, Türk sanatçıların eserlerinde etkilerinin görüldüğü ve bir kültürel unsur olarak Türk motif birikiminin resim sanatı için zengin bir içeriğe sahip olduğu ortaya çıkarılmak istenmiştir. Yapılan araştırma ve incelemeler doğrultusunda bu araştırmanın, günümüzün ve geleceğin sanatçıları için yerel yaklaşımlar konusunda bilinç oluşturmaya açısından önemli bir kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

1.1 Geleneksel Motifler

Tarih öncesi devirlerde insanların, mağara duvarlarına yaptığı büyü amaçlı av sahnelerinin tasvir edildiği resimlerin ardından, tarıma geçilmesiyle tanrıya olan inanç fikrinin oluşması soyut düşünceler dünyasını meydana getirmiştir. Bu düşünceler beraberinde sembolik ifadeleri oluşturmuştur. Daha çok doğadan ve soyut düşüncelerden ilham alarak üretim yapan insanoğlu

bu yaratıcı tavrını sanatına da yansıtmıştır (Turani, 1999: 32). Bu yansımalar toplumun ortak kültürünü yansıtan geleneksel sanatlarında da var olmuştur. Bunun en köklü örneklerinden birini geleneksel Türk sanatları oluşturmaktadır.

Bir sosyal grubun kültürünü oluşturan önemli unsurlardan biri, gelenekler ve bu geleneklerden doğan estetik kriterlerdir. Bir toplumda var olan değerlerin, nesilden nesile aktarılması ve bu yolla devamlılığının sağlanması toplum içindeki önemini göstermektedir. Türklerin geleneksel sanatlarının “geleneksel” olarak değerlendirilmesindeki en büyük etki, büyük oranda değişime uğramadan günümüze kadar özünü ve değerini koruyarak süregelmiş olmasıdır. Bu değere sahip kültürel unsurlar “geleneksel” olarak nitelendirilebilir. Kültürümüzü yansıtan, çini süslemeleri, halı ve kilim sanatı, ahşap oymacılığı, tezhip sanatı, hat sanatı, bölgesel giyim-kuşamları vs. bu nitelendirmeye uygun geleneksel örneklerdendir. Çünkü bu gibi kültürel unsurlar toplumun yaşayış biçimini, düşüncesini, inanç sistemini ve coğrafyasını yansıtmış, toplum tarafından benimsenmiş ve değerini kaybetmeden devam ederek günümüze kadar gelmiştir. Bu tür sanatların işlev ve estetik kriterlerini oluşturan malzeme, teknik, kompozisyon, renk ve motif öğeleri; toplumun kültürü, inançları ve düşünceleri doğrultusunda şekil almaktadır (Karamağralı, 1997: 28). Türk Dil Kurumu sözlüğüne göre (2005: 741), “geleneğe dayanan, gelenekle ilgili olan, ananevi” olan her öge “geleneksel” olarak nitelendirilebilmektedir. Bu doğrultuda, bir bütün “geleneksel” olarak nitelendirilebiliyorsa, o bütünü oluşturan parçalar da geleneksel olarak nitelendirilebilir. Aksi halde geleneksel yapısından kopup özünü kaybetmiştir. Kültürümüzde var olan geleneksel sanatların estetik yapısını oluşturan unsurlar da “geleneksel” bir yapıya sahiptir. Örneğin, halı ve kilim dokuma sanatı geleneksel bir sanat olarak Türk toplumunda yer etmiştir. Aynı doğrultuda, bu tür dokumalara estetik değer katan “akrep motifi”, “kartal motifi”, “eli belinde motifi”, “hayat ağacı motifi” vs. gibi Türk kültüründe kalıplaşmış motifler de aynı değere sahip olmuştur. Bu gibi motifleri geleneksel olarak tanımlamamızdaki en önemli etki, bulunduğu toplumun yaşayış, düşünce ve inanç biçimini yansıttığının yanında, geçmişte değer görüp, benimsenmesi ve günümüze kadar varlığını korumuş olmasıdır. Kültürümüzde el sanatlarının işlevselliğinin yanı sıra taşıdığı estetik değerden dolayı motifler de büyük önem arz etmektedir. Bu bağlamda, estetik yapının ön plana çıktığı bu tür sanatlar ele alındığında, ona “geleneksel” kavramını kazandıran en önemli unsurlardan biri de motiflerdir. Bir halı ya da çini seramiğinin üzerinde her hangi bir motif olmadığı düşünülürken işlevi doğrultusunda sadece bir halı veya seramik olup, özge bir nitelik taşımayacaktır. Ancak bir kültür öğesinin “tarih içinde üretildiği zamanın düşünce, istek ve ihtiyaçlarını yansıttığı ölçüde o toplumu temsil ettiği ifade edilebilir” (Soysaldı, 2018: 307). Bu doğrultuda, yüzyılların birikimi, gelişimi ve çeşitliliğiyle kültürel bir unsur olan motiflerin de, ortaya çıktığı coğrafyanın ve üretildiği zamanın düşünce, istek ve ihtiyaçlarını yansıttığı görülmektedir. Motiflerin kullanıldığı sanatlarda, üreten kişi ürettiği eserine duygularını, düşüncelerini, anlatmak istediklerini ve çevresinden aldığı etkileri bu motiflerin oluşturduğu sembolik anlamlar aracılığıyla ifade etmiştir. Bu bağlamda motifler, görsel estetik değerlerinin yanında üretici için derin anlamlar barındıran sembolik ifadeleri de oluşturmaktadırlar.

Köklü bir geçmişe sahip olan Türk toplulukları var olduğu süreç içerisinde, motifleri aktif bir şekilde sanatlarında kullanmışlardır. Türk motifleri tarihsel süreç içerisinde büyük bir çeşitlilik ve zenginliğe kavuşmuştur. Bu doğrultuda Türk toplumunun sosyal ve kültürel kimliğini belirleyen motif birikimi meydana gelmiştir. Bedri Rahmi Eyüboğlu, kültürümüzde var olan motiflerin oluşturduğu çeşitlilik ve zenginliği şu şekilde dile getirmiştir: *Bizim memleketimiz motif bakımından eşine dünyada az rastlanan bir zenginlik gösterir. Motif kundaktan mezar taşına kadar bizimle beraberdir. Resim ve heykelin yokluğu süsleme sanatı kollarının*

hepsinde bütün dünya sanatçıları çileden çıkartan bir açıklığa, bir sadeliğe ve bu sadelik içinde sonsuz bir zenginliğe varmışız (akt. Uğurlu, 1991:76).

Türk toplulukları doğadan yola çıkarak inançları doğrultusunda somut ve soyut düşüncelerini sembolleştirmiş ve bunu sanatlarında kullanabilecekleri motiflere dönüştürmüştür. Mehmet Kaplan “Kültür ve Dil” isimli kitabında (2006: 16) yer alan “Din ve Kültür” yazısında, “kültür aslında herhangi bir toplumun dininin vücut bulmuş bir şeklidir” ifadesine yer vermektedir. Bu ifadeyle, bir toplumun inancının o toplumun kültürel yapısı üzerindeki etkisini vurgulamaktadır. Bu doğrultuda Türklerin İslamiyet öncesi ve sonrasında var olan tanrı inançları, soyut düşüncelerin sanatlarına yansımaları kaçınılmaz kılınmıştır. Bu bağlamda, Türk sanatındaki motiflerde, toplumun inanç yapıları doğrultusunda şekillenen sembolik ifadeler görülmektedir. En sade ve stilize haliyle yansıtılan motifler, genelde geometrik formlarla ya da doğayı yansıtan hayvan ve bitkiler gibi köşeli olmayan kavisli formlar halinde oluşturulmuştur. Bu yazıda, örnek gösterilecek Türk resim sanatı örnekleriyle ilişkili olarak, Türk sanatlarında görülen üç motif türü ele alınmıştır. Bunlar; geometrik motifler, bitkisel motifler ve hayvan motifleridir.

1.1.1 Geometrik Motifler

Tarih öncesi devirlerden beri süregelen soyutlama eğilimi, insanoğlunun zaman içerisinde çeşitli sembollerini çeşitli biçimlerde yansıtmasının temelini oluşturmaktadır. Türk sanatlarında da görülen bu gibi sembolik ifadeler, süsleme sanatlarına yansiyarak zengin bir motif birikimini meydana getirmiştir. Türk sanatlarında dokumacılığa, çini sanatına, ahşap oymacılığına, mimari süslemelere, bezeme sanatlarına, süslemelerle birlikte sembollerin yansıdığı görülmektedir. Özellikle İslamiyet sonrasında inanç sistemiyle uyumlu olarak görülen formlar, çeşitli geometrik motifleri meydana getirmiştir. Geleneksel sanatlarda, geometrik motifler ve bunların birbirini sonsuz olarak tekrar eden bezemeleri yoğun bir şekilde görmek mümkündür.

1.1.2 Hayvan Motifleri

İnsanların her zaman doğayla iç içe olması, diğer canlılarla bağlantı içinde olmasını sağlamıştır. Devamlı olan bu ilişkinin bir sonucu olarak, insanların tarih içerisinde birçok hayvanın özelliklerini fark etmelerine ve benimsemelerine sebep olmuştur. Bu doğrultuda bazı hayvanların sahip olduğu özellikler, toplumlarda bir takım anlamlar ifade etmiş ve bu hayvanların belirli özellikleri başka şeylerle ilişkilendirilerek semboller haline gelmiştir. Eski Türk boylarının kutsal saydıkları ve kendilerini koruduklarına inandıkları hayvanları, Türk boyları ile ilişkilendirerek semboller oluşturmaları; özellikle Oğuzun 24 boyunun kuş türleriyle temsil edilmesi buna bir örnek teşkil etmektedir (Esin, 2006: 178-210; akt. İlden, 2012: 43-44). Bu ve buna benzer yaklaşımlar, geleneksel sanatlarda da görülmüş ve tarihi süreç içerisinde hayvan figürlerine yüklenen anlamlarla oluşturulan sembolik ifadeler, çeşitli biçimlerden oluşan motifleri meydana getirmiştir. Türk sanatlarında kullanılan hayvan figürleri arasında, kuş motiflerinin yoğun bir şekilde yer aldığı görülmektedir. Bunun yanı sıra aslan, geyik, at, akrep, balık vb. gibi hayvanların stilize hali motiflere yansımıştır.

1.1.3 Bitkisel Motifler

Her zaman doğayla iç içe olan insanoğlu, bitkilerin zarif, hoş görüntüsü ve güzel kokularından etkilenmiştir. Bunun yanı sıra, şifanın doğanın içinde var olduğu inancı ve tarım kültürüyle birlikte, yalnız doğanın içinde olan bir şey değil, aynı zamanda yaşamı idame ettirebilmek için üretilen bir şeye dönüşmesi, her zaman hayatın merkezinde olmasını etkilemiştir. Bu ve benzeri durumlar geleneksel sanatlara bitkisel motiflerin yansımalarını büyük oranda etkilemiştir. Türk sanatlarında da görülen bu bitki süslemeleri, bazen anlam ifade eden bir sembol, bazen de güzel görüntüsüyle tıpkı bir sarmaşık gibi, geometrik motiflerde görülen devamlılık ile sonsuzluk

görüntüsü yaratan bezemeler şeklinde oluşturulmuştur. Türk sanatlarında “Çiçek, dal yapraklardan meydana gelen motif grubunu teşkil eden bitkisel motifler, karanfil, lale, sümbül, papatya, gül, hatmi çiçeği, şakayık gibi çiçekler, natüralist biçimde kompozisyonlarda yer aldığı gibi, hatayi, gonca, penç, yaprak, hançer yaprak gibi stilize edilmiş biçimde de kullanılmıştır” (Selçuk, Yurttaş, 2021: 301).

1.2 Geleneksel Motiflerin Türk Resim Sanatına Yansıyan Örnekleri

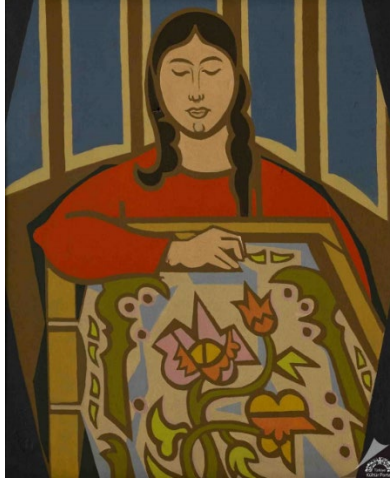
Geleneksel sanatlar ve üzerinde bulunan motifler, bir toplumun yaşayış, düşünce ve inanç biçimini yansıması bakımından, o toplumun tüm özelliklerini içinde barındıran bir yapıya sahiptir. Çok çeşitli ve zengin bir birikime sahip olan Türk sanatlarında da, topluma dair bilgi veren özellikler görülmektedir. Kendi üretildiği toplumun kültürünü yansıtan motifler, insanın kendinden, yaşadığı toplumdaki bir parçayı yansıması açısından kişiyi cezbedebilir. Bu yüzden ki kalıplaşmış motiflerin sonradan üretilen farklı yapılarıdaki ürünlere yansıdığı görülmüştür. İnsan kendine ait değerleri üretimlerine yansıtır. Türk resim sanatının başından beri, Türk sanatçıları da kendi kültürünü yansıtan unsurları yoğun bir şekilde kullanmışlardır. Sanatçıların eserlerine yansıyan el sanatları, 1940’lı yıllarda yoğunlaşan sanatta yerellik/ulusallık sorunuyla beraber farklı bir boyut kazanmıştır. Birçok sanatçıyı yerel ve yöresel konulara yönelten bu sorun, kültürel unsurları kullanarak batı tarzında resimler üretilmesini yoğunlaştırmıştır. Köklü bir geçmişe sahip olan Türk toplulukları için çini, mimari unsurlar, nakışlar, işlemler, giysiler ve dokuma gibi kültürel ürünler, coğrafyayı yansıtan unsurlar olmanın yanında, estetik değer katan motiflerin, bezemelerin zengin görüntüsü sanatçılara ilham verici olmuştur. Birçok sanatçı motifleri, resmedilen mekânın ya da nesnenin bir parçası olarak resimlerine yansıtmış ve bunun yanı sıra, geleneksel motifleri de bizzat resmin konusu ya da resimsel bir unsur olarak ele almış ve çağdaş yorumlar oluşturmuştur.

Görsel 1: Fikret Otyam, *İsimsiz, Tuval Üzerine Yağlıboya, 60 X 50 cm, Tarih Bilinmiyor.*

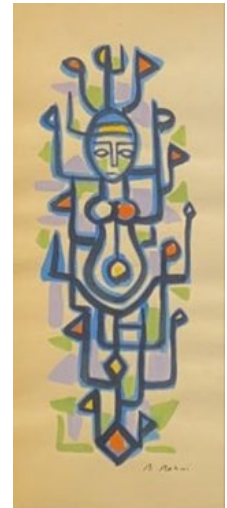
Fikret Otyam’ın resimlerinde, ağırlıklı olarak kadınların yer aldığı köylüler, yöreyi yansıtan ve beraberinde halk sanatının içinde var olan unsurlar ve bu unsurlara ait motifler görülmektedir. Sanatçı resimlerinde yer alan figürleri, yaşadıkları bölgeyi yansıtan doğa görüntüsü içinde ya da geleneksel unsurların yansıtıldığı iç mekân görüntüsü içinde geleneksel giysiler ile resmetmiştir (Yılmaz, Küçükşahin, 2017:167). Otyam Görsel 1’de yer alan resminde, bir duvar halısı ya da çerçeveli bir resmin önünde izleyiciye doğrudan bakan bir kadın figürü resmetmiştir. Sanatçı bu resimde, diğer resimlerinin aksine kadın figürünü modern bir giysi içinde yansıtmıştır. Kadın figürünün arkasında yer alan pano ya da duvar halısı üzerinde, geleneksel Türk sanatlarında

görülebilecek bir motif olan, dala konmuş kuş figürü görülmektedir. Bitki ve üzerindeki kuş figürünün stilize görüntüsü, biçim ve içerik bakımından geleneksel sanatlarda görülen motif özelliklerini yansıtmaktadır. Türk sanatlarında bu motif içeriğinin, çeşitli biçimlerde ele alınarak uygulamalarda kullanıldığı görülmektedir.

Görsel 2: Nurullah Berk, "Gergef İşleyen Kadın", Tuval Üzerine Yağlı Boya, 74x64 cm, 1957.

Nurullah Berk'in ise motiflere dayanan resimlerinde, geleneksel sanatlarda rastlanılabilecek motiflere yoğun bir şekilde yer verdiği görülmektedir. Sanatçı, motiflerin renk ve biçimsel özelliklerinden yararlanarak kendine özgü üslubuyla eserlerine yansıtmıştır. Geleneksel motifleri resimlerinde kullanan sanatçı, nesnelere ve figürlere bir motif anlayışıyla şekillendirerek, sadelik içinde stilize bir biçimde sunmaktadır (Kayser, 2021: 7). Sanatçının "Gergef İşleyen Kadın" adlı resminde, pencere önünde bir kadın figürü oturmaktadır. Bu kadın figürü, geleneksel bir el sanatı olan gergef işlemesini yapmaktadır. Kadın figürünün gergef üzerine, stilize edilmiş bir bitki motifi işlemekte olduğu görülmektedir. Bu motifin benzer örneklerini geleneksel sanatlarda görmek mümkündür.

Görsel 3: Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "İstanbul", Tuval Üzerine Yağlı Boya, 191x335 cm, 1955.

Görsel 4: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Kadın Figürü, Kağıt Üzerine Çini Mürekkebi, 30x12 cm, Tarih Bilinmiyor. Bedri Rahmi Eyüboğlu, kendine has üslubuyla; halı, kilim, nakış gibi geleneksel kaynakların renk, motif ve kompozisyonlarından yararlanarak, halk sanatının Türk resim sanatı için önemli bir

kaynak olduğunu vurgulamış ve çağdaş resim ile arasında kurduğu bağı çalışmalarına yansıtmıştır (Aydoğan, 2017: 67). Eyüboğlu "İstanbul" isimli resminde, geleneksel sanatlarda görülebilecek motifler ve bu motiflerle uyumlu diğer unsurlar ile oluşturduğu İstanbul görüntüsünü, minyatür mantığıyla kompoze edip resim yüzeyine aktarmıştır (Görsel 3). Bu kompozisyon düzeni içerisinde, Türk sanatlarında görülebilecek geometrik motifler ve balık gibi hayvan motiflerini kullanmıştır. Sanatçı Görsel 4'te yer alan resminde ise, tekstil işlemleri, halı dokumacılığı, nakışlar, ahşap oymacılığı, mimari süslemeler vb. sanatlarda görülebilecek "hayat ağacı" motifini stilize ederek yansıtmıştır. Bu motifte ağacın gövdesini bir kadın formu oluşturmaktadır. Bu kadın motifinin yanlarından ve üst kısmından, bitki yapısını yansıtan, geometrik olarak stilize edilmiş dal formları resmedilmiştir.

Görsel 5: Eren Eyüboğlu, *Figürlü Kompozisyon*, Kağıt Üzerine Çini Mürekkebi, 30 x 40 cm, 1953.

Eren Eyüboğlu, resimlerinde Anadolu ve İstanbul'un doğal güzellikleri ile yerel yaşantısından ilham almış ve bu temaları soyutlamalarla eserlerine yansıtmıştır (Ersoy, 1998:69). Sanatçının Görsel 5'te yer alan resminde, geleneksel giysiler içindeki iki kadın ve iki kuş figürü soyut bir biçimde resmedilmiştir. Bu kadın figürleri, geometrik motif anlayışıyla ele alınmış olup, giysilerindeki halı ve kilim motifleriyle geleneksel bir yapıyı yansıtmaktadır. Bu kadınların giysileri Türk sanatlarında görülebilecek geometrik motiflerden oluşmaktadır. Ayrıca, resmin ön planında yer alan iki kuş figürü, yüzeyin kendisi kullanılarak oluşturulan stilize görüntüsü ve resmedilen hayvanın türüyle, Türk sanatlarında görülebilecek bir hayvan motifini anımsatmaktadır.

Görsel 6: Abidin Dino, *Çiçek, Tarih Bilinmiyor.*

Abidin Dino ise, yaşamının büyük bir bölümünü Batı'da geçirmiş olmasına rağmen, Türk sanatının 16. ve 17. yüzyılda değer gören geleneksel süsleme sanatlarının etkisiyle, kültürel kimliğinin ve kendi öz benliğini yansıtan lale soyutlamaları gibi çağdaş yorumlarla ele aldığı bir dizi resim yapmıştır (Edgü, 1995:22; Giray, 2010: 126). Dino'nun bu doğrultuda oluşturduğu laleler dizisinde görülebilecek çiçek formları, geleneksel sanatlardaki bitki motiflerinin stilize edilmiş görüntüsüyle yansıtılmıştır. Sanatçı kendine özgü üslubuyla, Görsel 6'da yer alan resminde bir bitki motifini, Türk sanatlarında bulunan motiflerin yalınlığını ve karakterini yansıtacak şekilde birkaç fırça vuruşuyla resim yüzeyine aktarmıştır.

Görsel 7: Hüsamettin Koçan, *"Anadolu'nun Görsel Tarihi Fasikül III "Selçuklu"”, Karışık Teknik, 1995.*

Hüsamettin Koçan, "Geleneğin Şifreleri-Geleceğin Şifreleri" sergisinde yer alan eserlerinde olduğu gibi, Anadolu coğrafyasında yaşamış olan medeniyetlere ait motif ve sembollerini kendine has bir üslupla sanatına yansıtmaktadır (Göğebakan, 2015:51). Bu doğrultuda sanatçı Görsel 7'deki eserinde, Selçukluyu yansıtan simgeler ve motifleri ele almıştır. Sanatçı, bu çalışmada Selçuklu sembolü olan kartal motifi ile yine Selçuklu sanatıyla ilişkili olarak iki karenin birbiri içinde dönerek oluşturduğu sekiz köşeli yıldız motifini, uygarlığı ifade eden semboller olarak kullanmıştır.

4. SONUÇ

Her toplumun kendisini belirleyen bir kimliğe sahip olduğu düşünülürse, bu kimliği belirleyen birçok unsurdan bahsedilebilir. Bu doğrultuda, her toplum somut ve somut olmayan kültürel varlıklara sahip olmuştur. Var olduğu toplum için bir değere sahip olan bu kültürel varlıkların en önemli unsurlarından birini estetik yapıda etken rol oynayan motifler oluşturmaktadır. Motifler, üretildiği toplumun kültürel değerlerini yansıtmaları açısından önemli bir yere sahiptir. Geçmişe ait değerleri içinde barındıran motifler, toplumun benimsediği duygu, düşünce ve inanç yapılarını yansıtmaktadır. Üretilen geleneksel sanatların hangi toplumu yansıttığına dair fikir veren en önemli unsur, biçimi kadar üzerinde kullanılan motiflerdir. Zira toplumların kültür varlıklarında yer alan semboller ve motiflere bakılarak, hangi medeniyet, uygarlık ya da bölgeye ait olduğu hakkında fikir yürütülebilir. Köklü bir geçmişe sahip olan Türkler, tarihi süreç içerisinde kendi kültürünü yansıtan çeşitli motifleri meydana getirmiştir. Türklerin kültürel değerlere sahip eser ve sanatlarında görülen bu motifler, Türk kimliğini yansıtmaktadır. Söz konusu motifler kendi içerisinde çeşitlilik gösteren zengin bir birikim oluşturmaktadır. Aynı doğrultuda bu zengin motif birikimi, tarihi süreç içerisinde estetik değerlerin ön plana çıktığı üretimlerde de yerini bulmuştur. Bu motifler, kendi içinde binlerce yıldır devam edip gelişerek geometrik, bitkisel ve hayvan motifleri gibi çeşitli grupları meydana getirmiştir. Motiflerin, gerek

kendi içindeki çeşitliliği ve zengin görüntüsü, gerekse içinde barındırdığı anlamlarla kültürel yapıyı yansıtmaya, plastik sanatlar için de prestijli bir içeriği oluşturmaktadır. Motiflerin, Türk resim sanatının başından itibaren sanatçıların eserlerinde yer aldığı görülmektedir. 1940'lı yıllarla birlikte yerel ve yöresel unsurlara karşı artan duyarlılık, sanatçılar için geleneksel motifleri ilgi çekici hale getirmiştir. Bu durum sanatçıların motiflere olan ilgisini daha çok artırarak, sanatsal uygulamalarına yansımaları kaçınılmaz kılmıştır.

Bu çalışmada; araştırmalar ışığında geleneksel motiflerin kültür içerisindeki yeri ve içeriği hakkında bilgi verilmiş, Türk resim sanatına yansıyan eser örnekleri incelenmiş ve bu incelemeler doğrultusunda, sanatçıların geleneksel unsurlara karşı yaklaşımı ve bunları ele alış biçimleri ortaya çıkarılmıştır. Elde edilen veriler sonucunda, geleneksel motiflerin büyük bir çeşitliliğe sahip olduğu ve sanatsal uygulamalar için zengin bir içerik oluşturduğu sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın sanatçılar için, geleneksel motiflerin kültürel bir unsur olarak ele alınıp özgün yorumlar oluşturulabileceğine dair bir farkındalık yaratacağı ve konu içeriği bakımından kaynak oluşturacağı düşünülmektedir.

KAYNAKLAR

- Aydoğan, Y. (2017, Ekim 26-28). *Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun Çalışmalarında Kültür Mirası*. 3. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu, Kahramanmaraş, Turkey.
- Dizel, T., Özkaya, K. (2019). *Geleneksel Türk Motiflerinin Bazı Örneklerinin Marketri (Kakmacılık) Tekniğiyle Mobilya ve Ahşap Yüzeylerde Uygulanması*, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 37, 261-279.
- Edgü, F. (1995). *Abidin Dino, Kısa Hayat Öykümü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Ersoy, A. (1998). *Günümüz Türk Resim Sanatı*, (1. Baskı), Bilim Sanat Galerisi, İstanbul.
- Giray, K. (2010). *Ziraat Bankası Yüzyılın Sergisi*, Başak Matbaacılık ve Tanıtım, Ankara.
- Göğebakan, Y. (2015). *Hüsamettin Koçan'ın Çalışmalarındaki Kültür Varlığı ve Kültür Mirası'na Ait Unsurlar*, İnönü Üniversitesi Sanat Ve Tasarım Dergisi, 4(10), 47-57.
- İlden, S. (2012). *Türk İkonografisinde Kartal Motifi*. Scientific Pedagogical Journal, 15, 42-53.
- İstanbul Valiliği İstanbul Proje Koordinasyon Birimi, (2014, Haziran). *Kültürel Mirasın Korunması, İstanbul Sismik Riskin Azaltılması ve Acil Durum Hazırlık Projesi (İSMEP)*. Rehber Kitabı.
- Kaplan, M. (2006). *Kültür ve Dil*, (21. Baskı), Dergah Yayınları, İstanbul.
- Karamağaralı, B. (1997). *Türk Halı Sanatındaki Motiflerin Yorumu Üzerine*, Arış Dergisi, (3), 28-39.
- Kayser, O. E. (2021). *Yağlı Boya Tabloların Belgeleme Aşamasında Raman Spektroskopisinin Kullanımı-İstanbul Resim ve Heykel Müzesi Koleksiyonunda Bulunan Nurullah Berk'e Ait İki Tablonun İncelenmesi*, [Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi] Sosyal Bilimler Enstitüsü Taşınabilir Kültür Varlıklarını Koruma ve Onarım Anabilim Dalı, İstanbul.
- Ozankaya, Ö. Vd. (1983). *Davranış Bilimlerine Giriş*, (2. Baskı), AÜ Yay. No:18, Ankara.
- Öz Çelikbaş, E. (2018). *Türk Sanatında Mistik Bağlamda Geometrik Sembolizme Genel Bakış*. Safran Kültür Ve Turizm Araştırmaları Dergisi, 1(1), 55-66.

- Selçuk, K. & YURTTAŞ, H. (2021), *Doğu Karadeniz Bölgesi Kiritli Dokumalarında Geometrik Ve Bitkisel Motiflerden Örnekler*, Art-Sanat Dergisi, 15, 287-315.
- Soysaldı, A. (2018). *Kültür, Sanat ve Beşeriyet İlişkisi*, Sanat Ve Tasarım Dergisi, (22), 305-315.
- TDK, (2005). *Türkçe Sözlük*, (10. Baskı), Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Turani, A. (1999). *Dünya Sanat Tarihi*, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Uğurlu, A. (1991). *Anadolu Dokumalarında Motif Felsefeleri*, Tekstil Ve Mühendis, 5(26), 76-82.
- Yılmaz, E. & Küçükşahin, E. (2017). *Fikret Otyam'ın Resimlerinde Halk Sanatının Etkisi: Yerellik ve Evrensellik Bağlamında Bir Değerlendirme*, Art-E Sanat Dergisi, 10(19), 160-186.
<https://doi.org/10.21602/sduarte.285201>

Görsel Kaynaklar

- URL-1, Görsel 1: Fikret Otyam, İsimli, Tuval Üzerine Yağlıboya, 60 X 50 cm, Tarih Bilinmiyor.
<https://fikretotyam.com/uploads/resimleri/df.jpg> (Erişim Tarihi: 12.02.2024).
- URL-2, Görsel 2: Nurullah Berk, "Gergef İşleyen Kadın", Tuval Üzerine Yağlı Boya, 74x64 cm, 1957. <https://www.kulturportali.gov.tr/contents/images/R-0631-Nurullah%20Berk-Gergef%20c4%b0%59fleyen%20Kad%4%b1n.jpg?format=jpg&quality=50&width=1200> (Erişim Tarihi: 12.02.2024).
- URL-3, Görsel 3: Bedri Rahmi EYÜBOĞLU, "İstanbul", Tuval Üzerine Yağlıboya, 191x335 cm, 1955. <https://www.leblebitozu.com/wp-content/uploads/2016/09/bedri-rahmiejuboglu-istanbul.jpg> (Erişim Tarihi: 12.02.2024).
- URL-4, Görsel 4: Bedri Rahmi Eyüboğlu, Kadın Figürü, Kağıt Üzerine Çini Mürekkebi, 30x12 cm, Tarih Bilinmiyor.
<https://d35fbhjemrkr2a.cloudfront.net/Images/Shop/70/Product/8292/400/20210409162128147.jpg> (Erişim Tarihi: 13.02.2024).
- URL-5, Görsel 5: Eren Eyüboğlu, Figürlü Kompozisyon, Kağıt Üzerine Çini Mürekkebi, 30 x 40 cm, 1953.
<https://d35fbhjemrkr2a.cloudfront.net/Images/Shop/121/Product/17331/400/91551a2fb27e45aabc1c633ccd5c972d.jpg> (Erişim Tarihi: 13.02.2024).
- URL-6, Görsel 6: Abidin Dino, Çiçek, Tarih Bilinmiyor. <https://www.istanbulsanatevi.com/wp-content/uploads/2018/05/abidin-dino-cicek-01.jpg> (Erişim Tarihi: 12.02.2024).
- URL-7, Görsel 7: Hüsamettin Koçan, "Anadolu'nun Görsel Tarihi Fasikül III "Selçuklu"", Karışık Teknik, 1995. https://cdn1.ntv.com.tr/gorsel/lo-tqDSIEEqTpcfa_3hz3A.jpg?width=1000&mode=both&scale=both&v=1647938852829 (Erişim Tarihi: 13.02.2024).

EXTENDED ABSTRACT

This research aims to examine the motifs that have a place in traditional arts from a cultural perspective and to analyze the examples of these motifs reflected in Turkish painting art. This study, prepared using qualitative research method in line with literature reviews, aims to reveal that motifs used as decorative elements in traditional arts are an important element of the cultural structure and have an artistic structure for painting applications. For the intended result, qualitative research method was used by conducting a literature review on traditional Turkish motifs and their reflection in Turkish painting. In this regard, resources such as articles and books were used. In line with the research conducted, examples of works by artists who used traditional motifs in Turkish painting were examined. Descriptive analysis method was also used during the work reviews.

Every society has a cultural heritage that reflects its common character. This cultural accumulation reflects common norms such

as the society's lifestyle and thought system. The cultural values that reflect these norms constitute tangible and intangible cultural assets. While tangible cultural assets include works of art and sites that have survived to the present day, intangible cultural assets include cultural elements such as traditional arts. The motifs that form an important part of these traditional arts are also included in intangible cultural assets. Turkish communities have produced various traditional arts throughout history and have continued these arts. However, the same continuity and diversity is also seen in the motifs. Turkish motif accumulation has developed, diversified and taken shape in line with lifestyle and cultural changes throughout the historical process. The religious and social life of the society in which they exist has a great influence on the shaping of these motifs. Accordingly, while plant and animal motifs were seen intensively in Turkish arts before Islam, it is seen that geometric forms and decorations were applied intensively to handicrafts under the influence of Islam after Islam. Motifs, which have diversified throughout the historical process, have become an alternative symbolic expression method for many visual disciplines that want to reflect the identity of society. In Turkish painting, traditional motifs, which constitute an attractive cultural element, have been used in applications by artists who turn to local subjects along with the problem of locality/nationality in art. In this regard, when we look at Turkish painting, we see that it is reflected in the practices of many artists. Among the artists who reflect traditional motifs in their practices are Fikret Otyam, Nurullah Berk, Bedri Rahmi Eyüboğlu, Eren Eyüboğlu, Abidin Dino, Hüsamettin Koçan. Traditional motifs can be seen in the regional elements used in Otyam's paintings, in the motific forms and elements used by Berk, in the compositions created by Bedri Rahmi Eyüboğlu based on traditional arts, in Eren Eyüboğlu's abstract paintings based on Anatolia and Istanbul, in the "Flowers" series created by Dino, and in Koçan's symbols and icons reflecting Anatolian civilizations. These artists not only reflected their own culture with the applications they created by using motifs, but also created plastic values with the rich appearance of the motifs.

In this article, by conducting some research and examinations on traditional motifs and examples of works that have an impact on Turkish painting, it has been revealed that the effects of traditional motifs are seen in the works of Turkish artists and that the accumulation of Turkish motifs as a cultural element has a rich content for painting. In this context, the use of traditional motifs in Turkish painting and the reflections of these motifs on the works were examined through examples. In line with the research and examinations carried out, it has been revealed that traditional Turkish motifs have a rich variety and that many artists in Turkish painting have created original interpretations by considering motifs as an element reflecting their culture. It is thought that this study will constitute an important resource in terms of raising awareness about local approaches for today's and future artists.